

BOSHQARUV FAOLIYATIDA ZAMONAVIY AXBOROT KOMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASH IMKONIYATLARI

Eshqobilov Jahongir Jurayevich

*O'zbekiston Respublikasi bank-moliya akademiyasi
tinglovchisi*

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshqaruv faoliyatida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalanish imkoniyatlari, ularning samaradorlikni oshirishdagi roli, qaror qabul qilish jarayonlariga ta'siri, raqamli transformatsiya sharoitidagi dolzarb jihatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, O'zbekiston amaliyotida AKTning joriy etilishi, duch kelinayotgan muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: boshqaruv, raqamli transformatsiya, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, elektron hujjat aylanishi, elektron boshqaruv, tezkorlik, shaffoflik, innovatsion yondashuv

KIRISH

XXI asrning ikkinchi choragiga kelib, dunyo miqyosida barcha sohalarda raqamlashtirish jarayoni chuqurlashmoqda. Bu, eng avvalo, boshqaruv tizimlariga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. An'anaviy boshqaruv modellari va uslublarining o'rnini tobora tezlik, aniqlik va samaradorlikni ta'minlovchi raqamli yondashuvlar egallamoqda. Shu nuqtai nazardan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini (AKT) boshqaruvda qo'llash bugungi kunda nafaqat texnik qulaylik, balki strategik zarurat sifatida qaralmoqda. O'zbekiston ham bu borada faol raqamli transformatsiyani amalga oshirib, davlat boshqaruvi, korporativ menejment, mahalliy hokimiyatlar va ta'lim tashkilotlarida AKTni keng tatbiq etmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Zamonaviy boshqaruv jarayonlarida AKTdan foydalanishning asosiy ustunligi — bu tezkorlik va real vaqt rejimida qaror qabul qilish imkoniyatidir. Masalan, elektron hujjat aylanish tizimlari orqali rahbarlar masofadan turib qarorlar tasdiqlaydi, topshiriqlar beradi, monitoring yuritadi va javobgarlikni aniqlaydi. Bu esa ortiqcha vaqt va resurslarni tejaydi, byurokratik to'siqlarni kamaytiradi va tashkiliy intizomni mustahkamlaydi.

Shuningdek, AKT rahbarlar uchun ma'lumotlar tahliliga asoslangan qaror qabul qilish imkoniyatini yaratadi. Masalan, korxona faoliyatini real vaqt rejimida monitoring qilish imkonini beruvchi ERP (Enterprise Resource Planning) tizimlari, BI (Business Intelligence)

analitik platformalari, moliyaviy va operatsion ko‘rsatkichlar bo‘yicha grafiklar va indikatorlar yordamida boshqaruvni faktlarga asoslangan holda olib borish imkonini beradi. Bu rahbarlar faoliyatini intuitiv, tajriba asosidagi qarorlardan — ilmiy, raqamli asoslangan qarorlarga o‘tkazish imkonini yaratadi.

AKT vositalari boshqaruv tizimida aloqa va muvofiqlashtirish samaradorligini ham oshiradi. Ichki va tashqi muomala uchun elektron pochta, korporativ messenjerlar (Microsoft Teams, Slack), videokonferensiya platformalari (Zoom, Google Meet) orqali xodimlar, sheriklar va boshqa manfaatdor tomonlar bilan aloqa uzviy va doimiy davom etadi. Bunday integratsiyalashgan kommunikatsiya vositalari jamoaviy ishlashni qulaylashtiradi, mas’uliyat taqsimotini aniqlashtiradi va xodimlar orasida ijtimoiy aloqalarni mustahkamlaydi.

Boshqaruv faoliyatida AKTdan foydalanish shuningdek shaffoflik va nazorat tizimining kuchayishiga xizmat qiladi. Masalan, har bir buyruq, harakat, moliyaviy harajat yoki topshiriqning ijrosi raqamli muhitda iz qoldiradi. Bu esa xatoliklarni aniqlash, javobgarlikni belgilash va korrupsiyaviy omillarni bartaraf etishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Davlat idoralarida my.gov.uz, id.gov.uz, openbudget.uz kabi platformalar orqali aholiga xizmat ko‘rsatish va boshqaruv qarorlarini yoritish misol bo‘la oladi.

Shuni ta’kidlash kerakki, AKTdan foydalanish boshqaruv faoliyatini dezentralizatsiyalash imkonini ham yaratadi. Ya’ni, ma’lumotlar bazasining bulutli texnologiyalar asosida saqlanishi, mobil ilovalar orqali masofaviy boshqaruvning joriy etilishi, qaror qabul qilishda tarmoq modeli (network governance) asosida bir nechta manfaatdor tomonlarning ishtiroki ortadi. Bu esa islohotlar tezligi, samaradorlik va ochiqlik darajasini oshiradi [1].

Shu bilan birga, bu jarayonda ayrim muammolar va xavflar ham mavjud. Xususan, texnologik vositalarning yetarlicha infratuzilmasi bo‘lmagan hududlarda AKTga asoslangan boshqaruv tizimlari sust ishlaydi. Xodimlarning raqamli savodxonligi past bo‘lgan holatlarda esa texnologiyalar samarali ishlamaydi yoki qarshiliklarga uchraydi. Shuningdek, kibertahdidlar, ma’lumotlar maxfiylikni buzish, texnik nosozliklarga haddan tashqari tayanish kabi xavflar mavjud. Shu sababli, AKTni boshqaruvga tatbiq etishda texnik, huquqiy va axloqiy xavfsizlik choralari ham birgalikda yo‘lga qo‘yilishi zarur.

NATIJALAR

Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv faoliyatini takomillashtirish borasidagi yondashuvlar tobora murakkablashib bormoqda. Endilikda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish faqat elektron hujjat aylanishi yoki videoaloqani tashkil qilish bilan cheklanmaydi. Boshqaruv tizimlarining yangi shakllari – intellektual boshqaruv asosidagi qarorlar qabul qilish va katta hajmdagi ma’lumotlarni tahlil qilish (Big Data

analytics) orqali tashkilotlar strategik ustunlikka erishmoqdalar. Bunday raqamli transformatsiya esa, boshqaruv resurslarining optimal taqsimlanishi, muammolarni erta aniqlash va kelajakni prognozlash imkonini beradi [2].

Yana bir dolzarb yondashuv — bu ma’lumotlar bazasini (database management system) markazlashtirish orqali qaror qabul qilishni standartlashtirishdir. Tashkilotda turli bo‘limlar faoliyati alohida-alohida yuritilgan holatlarda, rahbariyat turlicha shakldagi va ko‘pincha ziddiyatli axborotlarga duch keladi. Ammo yagona raqamli platformaga asoslangan boshqaruv, barcha bo‘limlar faoliyatini sinxronlashtirish, avtomatik integratsiya va tafovutlarni aniqlash imkonini beradi. Shu tariqa, AKT nafaqat ma’lumot almashinuvini soddalashtiradi, balki uni tizimli, o‘lchanadigan va baholashga yaroqli holga keltiradi.

Zamonaviy boshqaruvda blokcheyn texnologiyasi ham katta e’tiborni tortmoqda. Bu texnologiya yordamida turli boshqaruv qarorlari, masalan, shartnomalarning ijrosi, moliyaviy tranzaksiyalar, davlat xaridlari jarayonlari yoki tadbirlar monitoringi ochiq, shaffof va o‘zgartirib bo‘lmaydigan raqamli reyestrda aks ettiriladi. Blokcheyn asosidagi boshqaruv AKT orqali korrupsiya xavfini kamaytiradi, manfaatlar to‘qnashuvini oldini oladi va auditable (ya’ni tahlil qilish mumkin bo‘lgan) tizimlarni shakllantiradi. Bunday yondashuv O‘zbekiston sharoitida, xususan davlat boshqaruvi va elektron hukumat tizimida joriy qilinayotgan loyihalar uchun muhim yo‘nalish bo‘lishi mumkin [3].

Shuningdek, AKTning boshqaruv faoliyatiga chuqur joriy etilishi raqamli etikaga oid yangi masalalarni yuzaga keltirmoqda. Raqamli etik tamoyillar, ya’ni axborotga asoslangan qarorlar qabul qilishda adolat, oshkoralik, maxfiylik va inson huquqlari asoslariga tayanish bugungi kundagi eng muhim yo‘nalishlardan biri sanaladi.

Oxirgi yillarda O‘zbekistonning “Elektron hukumat”, “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyalari asosida davlat boshqaruvi tizimlarida ham AKTni chuqur joriy etishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Bu yo‘nalishda “Hududiy interaktiv axborot portallari”, “Onlayn budget ochiqqligi”, “Elektron murojat va shikoyat” tizimlari ishga tushirilgan bo‘lib, ular orqali nafaqat yuqoridan pastga boshqaruv, balki aholining fikrini hisobga olgan holatda teskari aloqa (feedback governance) yo‘lga qo‘yilmoqda. Bu esa demokratik boshqaruvning shakllanishi va raqamli islohotlarning ildam rivojlanishiga xizmat qilmoqda [4].

XULOSA VA MUNOZARA

Zamonaviy boshqaruv jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish faoliyatni soddalashtiradi, tezlashtiradi, shaffoflashtiradi va samaradorlikni oshiradi. O‘zbekiston bu borada sezilarli qadamlar tashlagan bo‘lsa-da, AKTni chuqurroq joriy etish uchun mutaxassislarning salohiyatini oshirish, infratuzilmani kengaytirish, raqamli madaniyatni shakllantirish va xalqaro ilg‘or tajribalarga asoslangan tizimli yondashuvlar zarur. Boshqaruvni raqamli yondashuvlar orqali amalga oshirish – bu faqat

zamonaviylik belgisi emas, balki bugungi kunning zaruriyati va kelajak taraqqiyotining kafolatidir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Qodirov, M. Boshqaruv va axborot texnologiyalari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
2. World Bank. Digital Governance Indicators: Global Trends. – Washington D.C.: World Bank, 2022.
3. Shermatov, I. Raqamli boshqaruv tizimlarining samaradorligi // Iqtisodiyot va innovatsiyalar. – 2021. – №3. – B. 55–63.
4. UNDP Uzbekistan. ICT for Public Administration Reform. – Tashkent: UNDP, 2023.